

Koop ik een pesticide of niet?

Praktische gids over een goed gebruik van pesticiden en over alternatieven

15/11/2015

Inleiding

Onkruid, schimmels, muggen, slakken, knaagdieren, groene aanslag... Om ongemakken en ongewenste gasten in je huis en tuin te bestrijden, is er een waaier aan pesticiden (gewasbeschermingsmiddelen en biociden) op de markt. Maar let op: het gebruik van deze producten houdt risico's in! Pesticiden kunnen schadelijk zijn voor de gezondheid van mens en dier en voor het leefmilieu.

Denk dus goed na voor je een pesticide koopt... Hoe erg is het ongemak? Heb ik echt een pesticide nodig om het probleem op te lossen of kan ik het op een andere manier aanpakken? Voorkomen is de eerste stap: geef plagen en ziekten geen kans om toe te slaan. En als het toch nodig is om ze te bestrijden, bestaan er ook meerdere alternatieven zonder pesticiden.

In deze gids kan je als particulier nuttige informatie vinden over alternatieven voor pesticiden. Als je toch beslist om een pesticide te kopen, lees je hier welk product je best kiest en hoe je het correct gebruikt zodat het geen nutteloze vermijdbare risico's oplevert voor jezelf en je omgeving. Cruciaal is dat je **het etiket goed leest en begrijpt** en dat je alle voorzorgsmaatregelen toepast. En vergeet niet: hoe minder je gebruikt, hoe beter!

Dit document betreft voornamelijk gewasbeschermingsmiddelen. Wat biociden betreft; daarvan behandelen we hierna enkel de volgende types: ontsmettingsmiddelen voor zwembaden en tegen groene afzettingen, producten voor houtbescherming, middelen tegen knaagdieren en insecticiden.

Deze gids is beschikbaar op het volgende internetadres: www.info-pesticide.be

Op de verkoopplaatsen is steeds informatie aanwezig die de voornaamste aanbevelingen uit deze gids herneemt. Deze info is voorgesteld in bijlage 1 van deze gids.

INHOUDSTAFEL

1. Voorkomen is beter dan genezen	7
1.1. In huis	7
1.1.1. Keuken.....	7
1.1.2. Hele woning.....	8
1.2. In de tuin	8
1.2.1. Gazon.....	8
1.2.2. Bloemen, planten en moestuin	9
1.2.3. Terras, zwembad, tuinhuis, hekken, schommel en ander houten speelgoed	10
2. Ongewenste gasten in mijn huis of tuin, wat doe ik ermee?.....	11
2.1. Wat is de oorzaak van het probleem?	11
2.2. Moet ik er iets aan doen of niet?.....	12
2.3. Kies ik voor een pesticide of voor een alternatief?	12
3. Een pesticide kiezen.....	17
3.1. De gebruiksklare producten	17
3.2. Hoeveel heb ik nodig?.....	18
3.3. Welk product kies ik?	18
4. Goed gebruik van pesticiden.....	20
4.1. Gebruiksvoorwaarden	20
4.1.1. Dosis	20
4.1.2. Toepassingstijdstip.....	21
4.2. Gebruiksaanwijzing.....	22
4.2.1. Apparatuur	22
4.2.2. Techniek	22
4.3. Bereiding	22
4.3.1. Hantering van het product	22
4.3.2. Bereiding	23
4.4. Overschotten en reiniging na gebruik	24

5. Risico's van pesticiden	25
5.1. Risico's voor de gezondheid	26
5.1.1. Pictogrammen en gevaarzinnen betreffende de toxiciteit	26
5.1.2. Veiligheidsaanbevelingen	27
5.2. Risico's voor de omgeving.....	29
5.2.1. Pictogram en gevaarzinnen in verband met de omgeving	29
5.2.2. Veiligheidsaanbevelingen voor gewasbeschermingsmiddelen.....	29
6. Pesticiden bewaren of verwijderen	33
6.1. Bewaren van pesticiden voor en na gebruik.....	33
6.2. Lege verpakkingen: weggooien?	33
7. Correct reageren bij ongevallen met pesticiden	35
7.1. Eerste hulp.....	35
7.2. Schade voor het leefmilieu beperken.....	36
FIGUREN	
Figuur 1 – Ongeschikte weersomstandigheden voor pesticidengebruik	21
Figuur 2 – Voorbeeld van gevarenpictogrammen betreffende de gezondheid.....	26
Figuur 3 – Beschermende kledij	27
Figuur 4 – Pictogram van de risico's voor het leefmilieu.....	29
Figuur 5 – Waalse en Brusselse verplichtingen betreffende het beschermen van oppervlakte water.....	30
Figuur 6 – Milieuvervuiling tijdens de toepassing van pesticiden op verharde oppervlakken.....	31
Figuur 7 – Eerste hulp in geval van inhalatie inademing van pesticiden.....	32
TABELLEN	
Tabel 1 – Instellingen voor diagnose van plantenziektes	12
Tabel 2 – Gidsen voor goed gebruik in de tuin en in het huis.....	15
Tabel 3 – Specifieke gewestelijke middelen om je te helpen bij het zoeken naar alternatieven:.....	16
Tabel 4 – De voordelen van gebruiksklare producten (ready to use).....	17
Tabel 5 – Tips over het afstellen van apparatuur.....	23
Tabel 6 – Gewestelijke specificiteit betreffende de bufferzones naast oppervlakte water	30
Tabel 7 – Gewestelijke specificiteit betreffende het behandelen van verharde terreinen	32
Tabel 8 – Gewestelijke specificiteit betreffende de afvalverwerking van de pesticiden	34
BIJLAGEN	
Bijlage 1 - Aanbevelingen voor een doordachte bestrijding.....	37
Bijlage 2 - Model van uithangbord waarmee je de alternatieve bestrijdingsmiddelen kan vinden die op de verkoopplaats beschikbaar zijn.....	38

1. Voorkomen is beter dan genezen

Heel wat problemen in en rondom het huis kunnen op een eenvoudige en goedkope manier worden voorkomen. We zetten de belangrijkste adviezen voor je op een rijtje.

1.1. In huis

Door je huis schoon te houden, kan je makkelijk een aantal problemen zoals schimmel, vliegen, wespen, kakkerlakken en knaagdieren vermijden.

1.1.1. Keuken

- Hou de werkbladen en alle andere oppervlakken die in aanraking komen met eten schoon.
- Was regelmatig de sponsjes en vaatdoeken, het tafelkleed en ander keukentextiel.
- Ook elektrische toestellen zoals de koelkast en de dampkap moeten regelmatig worden schoongemaakt.
- Sluit vuilnisbakken hermetisch af om te voorkomen dat het afval dieren aantrekt.
- Spoel verpakkingen die gerecycleerd moeten worden om etensresten te verwijderen.
- Laat geen voedsel rondslingeren, zelfs geen kruimels.
- Was je handen vaak genoeg met zeep.

1.1.2. Hele woning

- Om je huis te vrijwaren van ongedierte kan je buiten vallen of lokaas zetten om insecten te lokken (bijvoorbeeld een potje gevuld met een suikermengsel als wesperval in de tuin, zie de lijst van handige gidsen op punt -).
- Plaats een hor of gordijn in deur- en raamopeningen om muggen en vliegen buiten te houden.
- Zet de compost- of GFT-bak niet te dicht bij de woning.
- Vermijd stilstaand water in de buurt van de woning, zelfs al is het maar een laagje in een gieter of een emmer, want muggen gebruiken dit om hun eitjes in af te zetten.
- Beheer je vijver in je tuin op een natuurlijke manier om de aanwezigheid van natuurlijke vijanden van muggenlarven, zoals larven van libellen, te bevorderen. Je kan ook nestplaatsen, beschuttingen en huisjes bouwen voor natuurlijke vijanden van volwassen muggen, zoals vleermuizen, insectenetende vogels (zwaluwen, gierzwaluwen, ...), kikkers en padden.
- Sluit ondergrondse toegangen en keldergaten af met een stevig rooster met fijne mazen om knaagdieren tegen te houden.

1.2. In de tuin

Onkruid en ongewenste insecten kunnen het gevolg zijn van een verkeerde aanleg of een gebrekkig beheer van de tuin. Hieronder vind je goede raad voor een duurzame tuin.

1.2.1. Gazon

- Kies voor zaad dat bij het bodemtype, de oriëntering en het gebruik van de tuin past. Ongeschikte plantsoorten vragen niet alleen meer onderhoud en verzorging, maar leveren nooit een goed resultaat. Vraag raad aan je professionele verkoper.
- Maai het gras niet te vroeg bij het begin van het seizoen, dit kan ervoor zorgen dat het gazon niet goed meer ontwikkelt.
- Een juiste dosis meststof kan helpen om ziekten tegen te gaan. Dankzij een bodemanalyse weet je precies welke meststoffen je eventueel nog aan de grond moet toevoegen.

- De ideale graslengte ligt tussen 5 en 10 centimeter. Als je grasmaaier het maaisel kan mulchen, dan is het aangeraden om deze mulch op het gazon te laten liggen.
- Laat onkruid niet te groot worden, maar verwijder het tijdig (bv. met een onkruidsteker). Zo voorkom je dat het zich verder verspreidt.

1.2.2. Bloemen, planten en moestuin

- Zorg voor een goede bodembedekking om onkruid tegen te gaan, bv. met bodembedekkende planten of met behulp van een natuurlijke grondbedekking (schors, zaagsel, ...).
- Kies voor robuuste inheemse planten die goed gedijen in ons klimaat en die bestand zijn tegen ziekten. Beperk je keuze bovendien tot planten die bij het bodemtype van de tuin passen.
- Spreid de verschillende plantensoorten om de ruimte goed te benutten en de plaats voor onkruid te verminderen.
- Bemest correct; niet elke plant of elke tuin heeft dezelfde bemesting nodig.
- Geef de planten niet teveel water en maak de bladeren niet nat bij het sproeien.
- Snoei jaarlijks terugkerende planten voor ze zaad aanmaken als je niet wilt dat ze zich verder verspreiden.
- Om te vermijden dat eitjes van bladluizen op de planten overleven, snoei je best alle plantendelen die aangetast zijn.
- Maak je tuin aantrekkelijk voor natuurlijke roofdieren van schadelijke organismen, zoals egels, kikkers en padden, lieveheersbeestjes en vogels, én ook voor nuttige insecten zoals wilde bijen: laat hier en daar een hoekje van de tuin verwilderen, zorg voor diversiteit in de beplanting en bied nestmogelijkheden aan met takken, dode bladeren, snoeiafval, insectenhôtels, ...
- Pas in je moestuin wisselteelt (afwisseling van gewassensoort op dezelfde plaats) en combinatieteelt (het telen van verschillende soorten gewassen vlak naast of door elkaar met een gunstige invloed die de planten sterkt) toe.

1.2.3. Terras, zwembad, tuinhuis, hekken, schommel en ander houten speelgoed

- Onderhoud oppervlakken die gevoelig zijn voor groene aanslag door ze regelmatig te schuren (eventueel met zeep).
- Bedek uw zwembad als u het niet gebruikt. Denk eraan om het regelmatig te reinigen om het gebruik van grote hoeveelheden ontsmettingsmiddelen te vermijden.
- Onderhoud regelmatig de houten onderdelen van de speeltuigen en andere oppervlakken om deze van de plagen te vrijwaren. Verwijder ook de dode bladeren rond deze oppervlakken.
- Regelmatig vegen van harde oppervlakken, bv. het terras, voorkomt ongewenste plantengroei.

2. Ongewenste gasten in mijn huis of tuin, wat doe ik ermee?

Deze drie vragen zijn belangrijk: waar heb je precies mee te maken, hoe hinderlijk of schadelijk is het en wat kan je er eventueel aan doen?

2.1. Wat is de oorzaak van het probleem?

Sommige problemen zijn al makkelijker vast te stellen dan andere. Vanaf 2016 moet er op alle verkooppunten van gewasbeschermingsmiddelen minstens één medewerker beschikbaar zijn (eventueel via een call-center) die opgeleid is in plantengezondheid en -bescherming en die je kan helpen om het probleem te identificeren.

Als particulier zal je wellicht niet alle plantenziekten en -plagen kennen die bij ons voorkomen. Gelukkig vind je veel informatie op het Internet, of in gespecialiseerde boeken.

Je kunt ook raad vragen aan een tuinbouwkring in de buurt of aan een vereniging voor natuurbescherming.

Er zijn ook organisaties die je kunnen helpen om een diagnose over de plantenziektes te stellen.

Tabel 1 – Organisaties voor diagnose van plantenziektes

In het Nederlands	In het Frans
<p>- Instituut voor Landbouw en Visserijonderzoek Diagnosecentrum voor planten Burg. Van Gansberghelaan 96, 9820 Merelbeke Tel : (+32) (0)92722400 www.ilvodiagnosecentrumvoorplanten.be/</p> <p>- http://www.houtwal.be/weblinks/plantenziekten.htm;</p> <p>- http://www.pcfruit.be;</p> <p>- http://www.pcsierteelt.be;</p> <p>- http://www.pcainfo.be;</p> <p>- http://www.proefstation.be;</p> <p>- Velt vzw Uitbreidingstraat 392c 2600 Berchem Tel : (+32) 03 281 74 75 http://www.velt.be.</p>	<p>- Asbl CORDER Unité de phytopathologie - Faculté d'ingénierie biologique agronomique et environnementale Croix du Sud, 2 bte L7.05.03 à B - 1348 Louvain- la-Neuve Clinique des plantes : Tél : 32 - (0)10 - 47 37 52 Fax : 32 - (0)10 - 47 86 97 http://www.cliniquedesplantes.be;</p> <p>Cellule Comité régional PHYTO : Tél : 32 - (0)10 - 47 37 54 http://www.crphyto.be/index.php?rub=particuliers;</p> <p>- Asbl ADALIA : Rue D'Artagnan, 28 4600 Visé Tél : 32 - (0)4 - 379 06 84 info@adalia.be. www.adalia.be</p>

2.2. Moet ik er iets aan doen of niet?

De grote vraag is: hoe schadelijk of hoe hinderlijk is het probleem...

- Gaat het om een plantenziekte die mijn planten vernietigt of is het probleem eerder esthetisch?
- Zal het onkruid de beplanting overwoekeren of enkel groeien op lege plekjes?
- Kan het probleem schadelijk zijn voor mijn gezondheid, bv. schimmel in huis?
- ...

Je mag ook niet vergeten dat kleine ongemakken soms grote voordelen hebben: zogenaamd “onkruid” trekt nuttige insecten zoals bijen aan en spinnen in huis eten muggen en vliegen.

Denk dus goed na of het om een echt probleem gaat, dat al dan niet met een pesticide moet worden bestreden.

2.3. Kies ik voor een pesticide of voor een alternatief?

Voordat je beslist om een pesticide te kopen, moet je eerst bekijken wat het risico voor het leefmilieu inhoudt:

- Bevindt er zich een waterloop in de buurt (van 1 tot 10 m, zie Tabel 6)?
- Zijn er waterafvoersystemen (bv. een rioolput) in de buurt?
- Gaat het bovendien om een verhard oppervlak (voetpaden, garageopritten, terras, kiezelstenen)?

In deze gevallen, waar het risico van afspoeling naar het oppervlaktewater (rivieren, riolering, ...) hoog is, mag je geen pesticiden gebruiken.

Alternatieven kunnen ook risico's inhouden! Het is daarom belangrijk dat je elke oplossing, of dit nu een mechanische, fysische, of biologische is, op een correcte manier toepast.

Opgelet, er bestaan specifieke gewestelijke bepalingen voor de behandeling van verharde terreinen (zie Tabel 7), waardoor pesticiden daar niet altijd zomaar mogen worden gebruikt.

Omdat pesticiden risico's inhouden voor je eigen gezondheid en die van je omgeving, en bovendien belastend zijn voor het milieu, kies je best voor een minder schadelijk alternatief. Voor bijna elk ongewenst organisme bestaat er een bestrijdingsmethode waaraan geen pesticiden te pas komen. Vaak zijn de werktuigen, machines of hulpstukken hiervoor in het tuincentrum beschikbaar. Vraag raad aan je professionele verkoper.

Bovendien dient er in elke winkel een bord te hangen waarop je de alternatieve bestrijdingsmiddelen kan terugvinden die in de winkel beschikbaar zijn.

Zie Bijlage 2

Er zijn ook verschillende handige gidsen beschikbaar, zoals:

Tabel 2 – Gidsen voor goed gebruik in de tuin en in huis

In het Nederlands	En Français
<ul style="list-style-type: none">- 'Minder bestrijdingsmiddelen in huis en tuin' van de provincie Vlaams-Brabant (http://www.vlaamsbrabant.be/binaries/brochure-minder_bestrijdingsmiddelen-08_tcm5-42903.pdf);- De website www.zonderisgezonder.be van de Vlaamse overheid;- Een natuurlijke en gezellige tuin - 100 tips om het milieu te respecteren en de biodiversiteit te bevorderen (http://documentatie.leefmilieubrussel.be/documents/100_conseils_jardin_NL.pdf);- Behandeling van plagen en ziekten (.pdf) (http://documentatie.leefmilieubrussel.be/documents/IF_Moestuin_04_Plagen_ziekten_NL.pdf);- Hoe naaktslakken bestrijden in uw moestuin (http://documentatie.leefmilieubrussel.be/documents/IF_Moestuin_16_limaces_NL.pdf).- Alle ecologische principes op een rijtje (http://velt.be/ecologisch-leven-je-tuin)	<ul style="list-style-type: none">- Guide des bonnes pratiques au jardin du Comité régional PHYTO (www.crphyto.be/pdf/brochure-bpa-au-jardin.pdf);- Guide de bonnes pratiques pour le respect de l'environnement dans les activités de jardinage - Brochure gratuite éditée par le SPW - D/2009/11802/25 - Octobre 2009 (http://environnement.wallonie.be/publi/education/environnement_au_jardin.pdf);- Conseils pratiques pour préserver votre environnement et votre santé sur le site de l'Asbl adalia (http://www.adalia.be/vpage.php?id=18);- Un jardin naturel et convivial - 100 conseils pour respecter l'environnement et favoriser la biodiversité (http://documentation.bruxellesenvironnement.be/documents/100_conseils_jardin_FR.pdf);- Traitement des infestations parasitaires et des maladies (http://documentation.bruxellesenvironnement.be/documents/IF_Potager_04_Traitement_maladies_FR.pdf);- Comment lutter contre les limaces dans votre potager (http://documentation.bruxellesenvironnement.be/documents/IF_Potager_16_limaces_FR.pdf).

Tabel 3 – Specifieke gewestelijke middelen om je te helpen bij het zoeken naar alternatieven:

In Vlaanderen	In Brussel	In Wallonië
<p>Een gids die per probleem aangeeft hoe je dat kan voorkomen of bestrijden zonder pesticiden www.zonderisgezonder.be/bestrijdingsgids</p>	<p>- Vergelijkende tabel waarin de kenmerken van de meest gangbare technieken voor bodembedekking zijn opgenomen. https://www.dropbox.com/s/m5d99rua1bwzrid/Tableau comparatif des techniques couvre-sol.docx?dl=0</p>	
<p>Velt beantwoord al uw vragen over ecologisch tuinieren zonder pesticiden http://velt.be/vraag-antwoord</p>	<p>- Alternatieve technieken voor onkruidbestrijding https://www.dropbox.com/s/gw77ujvoy5nm0ii/INVENTAIRE DES TECHNIQUES DE DESHERBAGE ALTERNATIVES .docx?dl=0</p>	

3. Een pesticide kiezen

Het juiste pesticide kiezen is niet eenvoudig.

Op het verkooppunt van pesticiden, bijvoorbeeld in het tuincentrum, is er altijd een raadgever beschikbaar, of bereikbaar via een call-center, die opgeleid is in de keuze en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Aarzel niet om raad te vragen.

3.1. De gebruiksklare producten

Kies bij voorkeur producten die klaar zijn voor gebruik.

Tabel 4 - De voordelen van gebruiksklare producten (ready to use)

Gebruiksklare pesticiden zijn, zoals de naam het zegt, producten die je meteen kan gebruiken. Het is dus niet meer nodig dat je een mengsel of een verdunning aanmaakt.

Dit heeft belangrijke voordelen ten opzichte van een te bereiden product:

- Je kan je niet vergissen bij de berekening van de juiste dosis, waardoor het risico op een overdosis verkleint.
- Je loopt minder kans om met het product in contact te komen of het te morsen of te verspillen.
- Er blijven geen restanten.
- Je verliest minder tijd.

Het gebruik van deze producten is dus sterk aanbevolen! Maar vergeet niet: probeer eerst een geschikt alternatieve methode uit voor je met een pesticide aan de slag gaat.

3.2. Hoeveel heb ik nodig?

Voor je een pesticide koopt, moet je nagaan hoe groot de oppervlakte of de ruimte is die je wilt behandelen. Zo kan je bepalen welk type product je nodig hebt, en hoeveel je moet aankopen. Verspilling vermijden is goed voor het milieu én voor je portemonnee.

3.3. Welk product kies ik?

De keuze van een pesticide hangt af van verschillende factoren:

- de ongewenste organismen;
- de omgeving die of het type gewas dat moet worden behandeld ;
- de locatie ervan;
- de oppervlakte of ruimte (volume) die moet worden behandeld;
- de risico's van het product voor de gezondheid en het leefmilieu.

Voor elk schadelijk organisme en iedere ziekte is er een specifiek type van pesticiden: herbiciden tegen ongewenste plantengroei, fungiciden tegen schimmels, insecticiden tegen schadelijke insecten, afweermiddelen tegen ongewenste insecten, rodenticiden tegen knaagdieren, ontsmettingsmiddelen tegen micro-organismen, enzovoort.

De keuze van een product hangt niet alleen van de doelgroep af maar ook van de omgeving waarin het zal worden gebruikt of van het type gewas dat moet worden behandeld. Het etiket van een pesticide vermeldt voor welk gebruik het precies geschikt en toegelaten is.

Bij gewasbeschermingsmiddelen is dit bijvoorbeeld een middel dat toegelaten is om te gebruiken op:

- Alle gewassen: de herbicides toegelaten in « alle teelten » mogen gebruikt worden in alle teelten op voorwaarde dat ze niet rechtstreeks met de teelten in aanraking komen tijdens de behandeling.
- Verharde permanent onbeteelde terreinen zijn geplaveide, gebetonneerde of met grind of op een andere wijze verharde oppervlaktes zoals voetpaden, terrassen, spoorwegen, verharde bermen, ... (De gewestelijke bepalingen voor de behandeling van deze terreinen staan vermeld op tabel 7).
- Onverharde permanent onbeteelde terreinen zijn de onverharde terreinen met of zonder vegetatie (zoals industrieterreinen, onbestemde terreinen, ...) die niet voor landbouwdoeleinden, voor zaaien of voor beplanting bestemd zijn.
- ...

Daarnaast vermeldt het etiket ook de inhoud van de verpakking en de oppervlakte die of het volume dat je hiermee kan behandelen. Zo kan je exact weten hoeveel je nodig hebt en overschotten vermijden.

4. Goed gebruik van pesticiden

De onderstaande raadgevingen gaan vooral over het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Vergeet echter ook niet dat de gebruiksaanwijzing en -voorwaarden van een product doorheen de jaren kunnen veranderen, bijvoorbeeld omdat de samenstelling ervan wordt gewijzigd. Zowel voor biociden als voor gewasbeschermingsmiddelen geldt: **lees voor elk gebruik zorgvuldig het etiket.**

4.1. Gebruiksvoorwaarden

4.1.1. Dosis

De toegelaten dosis van een pesticide is de hoeveelheid die het meest efficiënt is zonder een onaanvaardbaar risico voor de gezondheid en het leefmilieu in te houden. Als je meer gebruikt, kan je niet alleen je planten beschadigen maar ook je eigen gezondheid en die van anderen in gevaar brengen. Respecteer dus altijd **de dosis die je op het etiket vindt.**

Het is trouwens bij wet verboden om een product te gebruiken in een andere hoeveelheid of voor een ander doel dan op het etiket is vermeld!

Bereid niet meer van het product dan je nodig hebt, om overschotten te vermijden. Hiervoor moet je eerst berekenen wat de oppervlakte is die je wilt behandelen.

Bereken met de regel van drie hoeveel je moet bereiden.

Bij de meeste producten is het effect niet meteen zichtbaar. Laat je dus niet verleiden om te snel opnieuw te proberen. Het geeft geen zin om verschillende keren kort na elkaar een middel tegen bladluizen te gebruiken als het meerdere uren nodig heeft om te werken. Bepaalde producten hebben drie weken nodig om het gewenste effect te hebben.

4.1.2. Toepassingstijdstip

Periode van het jaar

Soms mag een pesticide op bepaalde momenten in het jaar niet gebruikt worden om te vermijden dat de gevolgen voor het milieu te groot zouden zijn. Bepaalde gewasbeschermingsmiddelen mogen bijvoorbeeld niet voor of tijdens de bloei van een gewas worden gebruikt, of zelfs tijdens de bloei van onkruid omdat de bijen hier hun voedsel halen.

Al deze informatie vind je op het etiket.

Weersomstandigheden

Het etiket van een pesticide kan ook vermelden onder welke weersomstandigheden je het product moet toepassen om resultaat te hebben. Gebruik je het toch in ongeschikte weersomstandigheden, dan zal het niet alleen zijn effect missen maar kan het schadelijke gevolgen hebben voor mens, dier en milieu.

Het spreekt voor zich dat sommige weersomstandigheden nooit geschikt zijn om pesticiden te gebruiken: bij felle wind waait het product gewoon weg, en als het te warm (+25°) of te droog (<60% luchtvochtigheid) is, zal het product te snel verdampen. Daarom gebruik je pesticiden best 's morgens of 's avonds. Ook als het regent of vriest, of de bodem al verzadigd is met water, moet je geen pesticiden gebruiken.

Figuur 1 - Ongeschikte weersomstandigheden voor pesticidengebruik

Legende: 1 Te warm (+25°C); 2 Te droog; 3 Wind; 4 Regen; 5 Oververzadigd met water; 6 Vorst.

Bron: Foto's Dominique Toussaint FOD-DG4/FRPP

4.2. Gebruiksaanwijzing

4.2.1. Apparatuur

Om maximaal effect te hebben, moet een product met het juiste materiaal of de juiste apparatuur worden toegepast, zoals b.v. een sproeier.

Met het gebruik van een gieter kan je niet nauwkeurig werken en als hij na gebruik niet goed wordt gereinigd, kunnen de resten de volgende keer andere planten beschadigen. Je mag enkel een gieter gebruiken als dit zo vermeld is op het etiket en dan moet je je zoals **altijd aan de opgegeven dosis houden**.

Gebruik enkel materiaal dat in goede staat is en niet lekt. Je kunt je apparatuur testen met water voor je er een bereiding met pesticide in giet.

4.2.2. Techniek

Afhankelijk van het product moet je ofwel de hele oppervlakte behandelen ofwel enkel de plaatsen die (mogelijk) aangetast zijn. Zorg ervoor dat er geen product terechtkomt op naburige percelen. Een niet behandelde zone van minstens een meter is aanbevolen.

4.3. Bereiding

4.3.1. Hantering van het product

Kies bij voorkeur voor producten die klaar zijn voor gebruik. Indien dit niet mogelijk blijkt volgen hierna een aantal richtlijnen voor een correcte en veilige bereiding.

Je mag nooit eten, drinken of roken wanneer je een pesticide gebruikt. Let er ook op dat je altijd zorgvuldig je handen wast na gebruik, zelf wanneer je handschoenen hebt gebruikt.

Maak je bereiding niet klaar in de gootsteen maar ergens waar het product niet in de riolering of in het oppervlaktewater kan terechtkomen. Zorg ervoor dat je het product kan opvangen met een absorberend substraat (zaagsel) als er per ongeluk teveel wordt uitgegoten. Breng het vervuilde substraat naar het containerpark. (Zie ook de Gewestelijke bepaling betreffende de afvalverwerking van de pesticiden in paragraaf, zie Tabel 8).

Zoals gezegd is het belangrijk om enkel de hoeveelheid klaar te maken die je echt nodig hebt. Overschotten zijn schadelijk voor het milieu én voor je portemonnee.

4.3.2. Bereiding

Volg nauwkeurig de gebruiksaanwijzing op het etiket. Tenzij anders vermeld, moet je eerst een beetje water in de verstuiver gieten, dan de aangewezen hoeveelheid van het gewasbeschermingsmiddel toevoegen (in functie van de oppervlakte die je gaat behandelen), roeren tot je een homogeen mengsel hebt bereikt en ten slotte de rest van het nodige water toevoegen (dit heb je op voorhand berekend).

Het is belangrijk om minimaal één keer per jaar je apparatuur goed af te stellen. Zo weet je precies hoeveel water je nodig hebt per are of m². Omdat niet iedereen op dezelfde manier sproeit (de ene persoon stapt bijvoorbeeld sneller dan de andere), is het best dat de gebruiker zelf zijn apparatuur afstelt. Zo vermijd je een overdosering, die per definitie schadelijk kan zijn voor mens, dier en milieu.

Tabel 5 - Tips over het afstellen van apparatuur

In het Nederlands	In het Frans
Richtlijn onderhoud en afstelling rug- en lansspuiten. Deze richtlijn is bedoeld voor professionele gebruikers maar kan zeker ook door de particulier worden toegepast. www.pcsierteelt.be -->publicaties --> spuittechniek	J'étalonne mon pulvérisateur à dos et je fais mon calcul de dose - (Fiche 6). Comité régional PHYTO (http://www.crphyto.be/index.php?rub=particuliers&pg=bonnes-pratiques&spg=pulverisateur).

4.4. Overschotten en reiniging na gebruik

Overschotten moeten zoveel mogelijk worden vermeden. Bereken dus altijd precies hoeveel product je zal nodig hebben. Hoe meer overschot, hoe meer water er ook nodig zal zijn om je apparatuur te reinigen.

Je mag restanten van gewasbeschermingsmiddelen nooit in de riool, in het toilet of in de vuilnisbak gieten! Hetzelfde geldt voor verharde oppervlakken, want van daaruit vloeit het product rechtstreeks naar de riool of komt in het oppervlaktewater terecht.

Na gebruik moet je de apparatuur goed reinigen om alle restanten van het gewasbeschermingsmiddel te verwijderen. Zo voorkom je dat er bij een volgend gebruik, eventueel met een ander product, schadelijke gevolgen (chemische reactie, toxiciteit, ...) zijn.

Zo reinig je je apparatuur:

- Voeg tien keer zoveel water toe als er nog product aanwezig is.
- Schud het spuittoestel en spuit het spoelwater uit op een grasperk (behalve voor herbicides) of op een oppervlak bedekt met schors of zaagsel.
- Spoel drie maal om alle restanten te verwijderen.

5. Risico's van pesticiden

Het gebruik van pesticiden is zodanig ingeburgerd in onze levensstijl, dat we dit al te vaak achteloos doen zonder het etiket te lezen of te respecteren. Nochtans zijn dit geen onschuldige of onschadelijke producten: ze dienen tenslotte om schadelijke organismen te vernietigen. Bij foutief gebruik kunnen gewasbeschermingsmiddelen en biociden ook schade toebrengen aan de gebruiker en andere mensen, aan (huis)dieren en aan het leefmilieu.

Pesticiden moeten dus altijd als het laatste redmiddel worden gezien. Probeer eerst alle alternatieve methoden uit voor je met een pesticide aan de slag gaat.

5.1. Risico's voor de gezondheid

5.1.1. Pictogrammen en gevaarzinnen betreffende de toxiciteit

Figuur 2 - Voorbeeld van gevarenpictogrammen betreffende de gezondheid

Pictogrammen	Betekenis van de pictogrammen	Specificiteiten voor producten voor de particulier
	Het product is corrosief	Producten die ernstig oogletsel veroorzaken worden enkel toegelaten voor amateurs indien de verpakking het risico op spatten in de ogen zo klein mogelijk maakt. Producten die corrosief zijn voor metalen worden toegelaten.
	Het product is schadelijk	Bv. het product kan een allergische huidreactie veroorzaken.
	Het product heeft op lange termijn schadelijke effecten op de mens	Producten waarvan het niet bewezen is dat ze kankerverwekkend, mutageen of reprotoxisch zijn, maar waarbij hier wel een vermoeden voor bestaat, zijn toegelaten voor amateurs.
	Het product is oxiderend	Het product bevordert de verbranding van brandbare stoffen (bv. tabletten van bleekwater).
	Het product is ontvlambaar	Het product vat gemakkelijk vuur bij contact met een vonk of vlam of.

Naast de gevarenpictogrammen geven meerdere gevaarzinnen aan wat er kan gebeuren als het product verkeerd wordt gebruikt, bijvoorbeeld kan een allergische huidreactie veroorzaken ' of 'veroorzaakt huidirritatie'.

Lees deze aanduidingen aandachtig en hou er rekening mee bij de keuze van uw product.

5.1.2. Veiligheidsaanbevelingen

Op het etiket van een pesticide staat welke beschermkledij je als gebruiker moet aantrekken, aan welke dosis je je moet houden, wat de wachttijd is om een behandelde oppervlakte te betreden en wat de wachttijd voor de oogst is.

Alleen als je alle voorschriften op het etiket naleeft, en alle waarschuwingen in acht neemt, kan je het product echt veilig gebruiken.

Beschermkledij

Kies voor kwaliteitsvolle beschermkledij (bijvoorbeeld, nitrilhandschoenen in goede staat bieden steeds een doeltreffende bescherming) en wijk niet af van de voorschriften op het etiket.

Figuur 3 – Beschermende kledijen

Bron van de foto's: (links) Dominique Toussaint FOD - DG4 / FRPP; (rechts) Comité Régional Phyto, Louvain-la-Neuve.

Juiste dosis

Hou je altijd aan de dosis op het etiket, maar ook aan de vereiste wachttijd tussen de verschillende toepassingen van het product en ten slotte aan het maximale aantal toegelaten toepassingen. Als op het etiket staat dat u het product maar twee keer per jaar op dezelfde plek mag gebruiken, dan is het verboden om dat nog een derde keer te doen, zelfs als het resultaat na twee toepassingen nog niet naar uw zin is.

Wachttijd na de behandeling

Nadat je een ruimte met een pesticide hebt behandeld, moet je altijd een bepaalde tijd wachten voor je die opnieuw mag betreden. Voor de gewasbeschermingsmiddelen, bij voorbeeld, staat op het etiket: *"Het betreden van de behandelde oppervlakte moet vermeden worden gedurende een minimum periode van 24 uur na de behandeling."*

De reden is dat een pesticide tijd nodig heeft om in te trekken, te drogen, te verdampen, ... Als je de ruimte betreedt voor de wachttijd over is, bestaat de kans dat het product op je huid terechtkomt of dat je het inademt.

Zorg ervoor dat tijdens de wachttijd niemand toegang tot de behandelde plaats heeft. Vooral kinderen en huisdieren zijn zich niet bewust van de gevaren van pesticiden, maar ook personen die niet op de hoogte zijn van de behandeling lopen risico.

Als u lokmiddelen zoals granulaten tegen muizen, dozen tegen mieren, ... dient te gebruiken, plaats deze dan in een voor kinderen onbereikbare plaats.

Wachttijd voor de oogst (enkel gewasbeschermingsmiddelen)

Als je eetbare producten hebt behandeld, moet je een wachttijd respecteren voor je het product kan oogsten en opeten. De wachttijd dient om het schadelijk organisme te doden en om het pesticide af te breken zodat de schadelijke stoffen verdwijnen en geen effect op je gezondheid kunnen hebben.

5.2. Risico's voor de omgeving

5.2.1. Pictogram en gevaarzinnen in verband met de omgeving

Dit is het pictogram om de risico's van een pesticide voor het leefmilieu aan te duiden:

Figuur 4 - Pictogram van de risico's voor het leefmilieu

Pictogram	Betekenis van de pictogrammen	Specificiteiten voor producten voor de particulier
	Schadelijk voor het milieu	Bijvoorbeeld: Zeer schadelijk voor waterorganismen met langblijvend effect

5.2.2. Veiligheidsaanbevelingen voor gewasbeschermingsmiddelen

Bufferzone ten opzichte van een wateroppervlak

Een bufferzone is een niet-behandelde strook van een terrein in de nabijheid van een wateroppervlak (beek, rivier, meer, wachtbekken, spaarbekken, kanaal, drainage, vijver, sloot, ...). Die zone voorkomt dat het wateroppervlak wordt vervuild en beschermt de waterorganismen.

Als er geen onbehandelde zone op het etiket is vermeld, geldt de standaard dat je minstens één meter* afstand van het wateroppervlak moet houden (met uitzondering voor gebruik in een serre).

De verplichting die op het etiket vermeld staat en conform de toelatingsakte is, dient aangevuld te worden met de gewestelijke verplichtingen die weergegeven zijn in onderstaande tabel.

* 3 meters als het gaat met een "verticaal" teelt (b.v.: Boomgaard, hop, ...)

Tabel 6 - Gewestelijke specificiteit betreffende de bufferzones naast oppervlaktewater

In Vlaanderen	In Wallonië	In Brussel
<p>Voor land- en tuinbouw: 3 m of 1 m volgens de toesteltype.</p> <p>Voor niet-land- en tuinbouw: 6 m</p> <p>Voor de particuliere gebruiker: 1 m</p> <p>De breedste bufferzone is degene die moet worden nageleefd.</p>	<p>Er moet een bufferzone van minimum 6 meter langs de oppervlaktewateren gerespecteerd worden. Daarnaast is een bufferzone van 1 meter verplicht langs verharde oppervlakken (kasseien, grind, ...) die aangesloten zijn op een systeem voor de opvang van regenwater alsook bergopwaarts ten opzichte van permanent onbeteelde losse grond met een hellingsgraad van meer dan 10% die naast een verhard oppervlak ligt dat aangesloten is op een systeem voor de opvang van regenwater (zie Figuur 5).</p>	

Figuur 5 - Waalse en Brusselse verplichtingen betreffende het beschermen van oppervlakte water

Juiste dosis

De dosis op het etiket is de meest veilige werkzame dosis, en mag niet worden overschreden.

Bij het sproeien van een gewasbeschermingsmiddel zal altijd een deel van het product door de plant of het ongewenste organisme opgenomen worden en een deel niet. Dit laatste deel gaat verloren in de omgeving. Het spreekt dus voor zich dat het geen zin heeft en schadelijk is om een grotere dosis dan aangegeven op het etiket te gebruiken.

Verharde terreinen

De toepassing van pesticiden op verharde oppervlakken kan het milieu vervuilen, zoals hieronder geïllustreerd.

Figuur 6 – Milieuvervuiling tijdens de toepassing van pesticiden op verharde oppervlakken

L. JANSSENS, B. MARY, G. MENIGER, C. BRAGARD (2012) BONNES PRATIQUES AU JARDIN. UN PETIT PAS VERS DES GESTES RESPONSABLES, UN GRAND PAS VERS UN ENVIRONNEMENT DURABLE. COMITÉ RÉGIONAL PHYTO

Op verharde terreinen mag je enkel herbiciden gebruiken die toegelaten zijn voor gebruik op 'verharde permanent onbeteelde terreinen'.

Tabel 7 - Gewestelijke specificiteit betreffende het behandelen van verharde terreinen

In Vlaanderen	In Brussel	In Wallonië
Voetpaden behoren tot het openbaar domein en mogen niet met pesticiden worden behandeld	/	Verboden als deze oppervlakten aangesloten zijn op een rioleringsstelsel of gelegen zijn in de nabijheid van oppervlaktewater.

Keuze van het sproeimateriaal

Kies voor kwaliteitsvol materiaal en onderhoud het goed om problemen te voorkomen. Een lek is niet alleen een risico voor uw gezondheid en die van mensen en dieren in uw omgeving, maar ook schadelijk voor het leefmilieu.

6. Pesticiden bewaren of verwijderen

6.1. Bewaren van pesticiden voor en na gebruik

Laat pesticiden altijd in hun originele verpakking om verwarring te vermijden!

Het overgieten van een pesticide in een andere verpakking kan de oorzaak zijn van een vergiftiging waarvan het moeilijk kan zijn de oorzaak te achterhalen, de exacte samenstelling te vinden en dus de vergiftigde persoon of het dier te behandelen.

Bewaar ze buiten het bereik van kinderen en ook ver genoeg van etenswaren. De ruimte moet droog zijn, voldoende verlucht worden en mag niet bevriezen.

Als het etiket van een product niet meer leesbaar is, mag je het niet meer gebruiken.

6.2. Lege verpakkingen: weggooien?

Een verpakking van een pesticide is niet hetzelfde als een verpakking van voeding of andere dagelijkse producten. Het gaat hier om gevaarlijk chemisch afval. Volg de instructies op het etiket: *Inhoud en verpakking afvoeren naar inzamelpunt voor gevaarlijk of bijzonder afval.* U kunt hiervoor kosteloos terecht op uw recyclagepark.

Ook het spoelwater van de reiniging van apparatuur en verpakkingen is trouwens gevaarlijk chemisch afval.

Tabel 8 - Gewestelijke specificiteit betreffende de afvalverwerking van de pesticide

In Vlaanderen	In Brussel	In Wallonië
<p>Pesticiden en hun verpakkingen vormen een onderdeel van het Klein Gevaarlijk Afval (kga). Dit afval wordt, als het van huishoudelijk oorsprong is, selectief kosteloos ingezameld via de kga-inzameling die in elke Vlaamse gemeente georganiseerd wordt. Meestal wordt dit ingezameld op het containerpark. Informeer bij je gemeente.</p> <p>Zie voor meer informatie, volgende website:</p> <p>http://www.ovam.be/duurzame-kringlopen/materiaalkringlopen/chemie/pesticiden</p>	<p>Resten van gewasbeschermingsproducten, hun verpakkingen, vervuilde beschermkledij of gereedschap zijn gevaarlijk afval. Deze moeten correct geëtiketteerd worden en naar het containerpark gebracht worden of naar de inzamelpunten Proxy Climik.</p> <p>Om te weten waar je met het afval terecht kunt, kan je een kijkje nemen op de site van Net Brussel.</p> <p>https://www.arp-gan.be/nl/uw-huishoudelijk-chemisch-afval</p>	<p>Met lege verpakkingen en resten van pesticiden die je niet meer nodig hebt, kan je kosteloos terecht in containerparken: dit gevaarlijk afval hoort bij de categorie "Speciaal huishoudelijk afval" (SHA).</p> <p>http://www.copidec.be/liste_parc.html</p>

7. Correct reageren bij ongevallen met pesticiden

7.1. Eerste hulp

Hieronder vind je nog een aantal algemene raadgevingen die op alle pesticiden van toepassing zijn.

Inademing pesticiden: adem zo snel mogelijk frisse lucht in. Ga naar een goed verluchte ruimte of naar buiten en neem een comfortabele halfzittende positie aan zodat je goed kunt ademen.

Figuur 7 - Eerste hulp in geval van inademing van pesticiden

Inname via de mond: doe jezelf of het slachtoffer het product **niet uitbraken**. Spoel de mond met water en bel onmiddellijk het Antigifcentrum. Enkele slokken water drinken mag (**geen melk!**).

Contact met de huid: spoel overvloedig met water of neem een douche gedurende een kwartier. Trek vervuilde kleren en schoenen zo snel mogelijk uit.

Contact met de ogen: spoel gedurende tien minuten overvloedig met water. Als maar één oog geraakt is, moet je er opletten dat er geen spoelwater in het andere terecht komt. Lensdragers moeten hun lenzen voor het spoelen verwijderen. Als je na het spoelen nog altijd problemen ondervindt (roodheid, pijn, troebel zicht, ongemak, ...), moet je een dokter raadplegen. Neem de verpakking mee.

Bij twijfel, bel het Antigifcentrum (070 245 245). Wacht niet tot er symptomen optreden! Hou de verpakking bij de hand om alle nuttige informatie over het product aan de arts te kunnen geven. Hij of zij zal de ernst van het ongeluk inschatten en zeggen wat je moet doen.

Nuttige informatie voor het Antigifcentrum/de arts:

- de gegevens op de verpakking van het pesticide;
- de gegevens van het slachtoffer: kind of volwassene, eventuele gezondheidsproblemen, ...;
- de aard van het ongeluk: inademing, inname, aanraking met de huid, zelfmoordpoging, ...;
- in geval van inname, de geschatte hoeveelheid;
- eventuele symptomen.

7.2. Schade voor het leefmilieu beperken

Gebruik absorberend materiaal zoals vermiculiet, schaafsel of zaagmeel om het product te verwijderen. Behandel dit materiaal dan als gevaarlijk chemisch afval (zie ook 6.2.)

Omdat je een ongeluk niet kan voorspellen, is het best om dit materiaal altijd in huis te hebben en het bij de hand te houden als je een pesticide bereidt of gebruikt.

Bijlage 1 - Aanbevelingen voor een doordachte bestrijding

Aanbevelingen	
• Vóór het gebruik	
	<ul style="list-style-type: none">• Ik ben zeker van de diagnose: ik ken de aanleiding en de wegens van het probleem (indien nodig vraag ik het advies van een expert).
	<ul style="list-style-type: none">• Ik geef de voorkeur aan mechanische of biologische methoden.
	<ul style="list-style-type: none">• Ik koop enkel het pesticide dat aan mijn situatie is aangepast in een gepaste hoeveelheid. Ik doe indien nodig een beroep op een gecertificeerd adviseur beschikbaar in de winkel of het callcenter (0800 62 604), ofwel kijk ik naar de website ...
	<ul style="list-style-type: none">• Ik neem de tijd om het etiket te lezen en te begrijpen (indien nodig vraag ik het advies en de aanwijzingen van een expert).
	<ul style="list-style-type: none">• Ik zorg voor een gepast toepassingsmedium dat goed is afgesteld en in goede staat van werking verkeert.
• Tijdens het gebruik	
	<ul style="list-style-type: none">• Ik gebruik de dosis die op het etiket wordt aanbevolen, niet méér.
	<ul style="list-style-type: none">• Naast het verbod aangeduid op het etiket, pas ik geen gewasbeschermingsmiddelen toe langs waterlopen en ook niet op alle oppervlakken (klinkers, grind, enz.) die ermee verbonden zijn, onder meer door riolen.
	<ul style="list-style-type: none">• Ik neem de veiligheid in acht : ik draag gepaste kledij en handschoenen of de aanbevolen beschermingsuitrusting. Ik rook, drink of eet niet tijdens het gebruik van de pesticiden.
	<ul style="list-style-type: none">• Ik sproei enkel wanneer de weersomstandigheden gunstig zijn : niet te warm, niet te droog, niet te veel wind en geen dreigende regenbuien wanneer de pesticiden buiten worden gebruikt.
	<ul style="list-style-type: none">• Ik zorg ervoor geen pesticiden te gebruiken in het bijzijn van andere personen, in het bijzonder kinderen.
• Na het gebruik	
	<ul style="list-style-type: none">• Ik was zorgvuldig mijn handen en reinig de beschermingsuitrusting, vooral de handschoenen.
	<ul style="list-style-type: none">• Ik respecteer de wachttijd die op het etiket is vermeld. Ik let op kinderen en huisdieren. In de moestuin eerbiedig ik de wachttijd voor de oogst.
	<ul style="list-style-type: none">• Ik zorg ervoor de behandelde oppervlakken te reinigen of kamers te verluchten wanneer de pesticiden binnen werden gebruikt.
	<ul style="list-style-type: none">• Ik bewaar de pesticiden in hun originele verpakking in een droog, verlucht lokaal, en beschermd tegen de hitte en de vorst, ver van voedingswaren en buiten het bereik van kinderen.
	<ul style="list-style-type: none">• Ik breng de niet-gebruikte resten van de producten en de lege verpakkingen naar het containerpark of naar een inzamelpunt voor gevaarlijk chemisch afval. Ik gooi ze niet in de vuilnisbak of in de riool!
• En uiteraard	
	<ul style="list-style-type: none">• Ik hou het nummer van het Antigifcentrum bij de hand: 070/245.245
	<ul style="list-style-type: none">• Ik hou het noodnummer bij de hand: 112

Bijlage 2 - Model van uithangbord waarmee je de alternatieve bestrijdingsmiddelen kan vinden die op de verkoopplaats beschikbaar zijn.

ALTERNatieve BESTRIJDINGSMIDDELEN VAN ONGEWENSTE PLANTEN EN DIEREN IN DE TUIN

Doelorganismen	Bestrijdingsmiddelen	Preventieve(P) of curatieve (C) methode	Beschikbaar in de winkel
ONGEWENSTE PLANTEN (paardenbloemen, distels, ...)	• Bodembedekking		
	• Organisch strooisel /mulch	P	☐
	• Minerale mulch	P	☐
	• Zeilen en doeken	P	☐
	• Bodembedekkers	P	☐
	• Alternatieve onkruidverdelging		
	• Thermisch (stomen, hete lucht, ...)	C	☐
	• Manueel gereedschap (schoffel, hak, ...)	C	☐
	• Mechanisch gereedschap (borstels, eg, ...)	C	☐
	• Conventionele onkruidverdelging		
• Biopesticiden	C	☐	
INSECTEN EN MIJTACHTIGEN (bladluizen, rupsen, ...)	• Vallen (lijm, feromonen, ...)	P en C	☐
	• Gaas / netten	P	☐
	• Nuttige organismen (insecten, mijten, nematoden, micro-organismen, ...)	P en C	☐
	• Biopesticiden	C	☐
KNAAGDIEREN EN KLEINE GRAVENDE DIEREN (woelmuizen, mollen, ...)	• Beschermingsgaas	P	☐
	• Mechanische vallen	P en C	☐
	• Geurbollen	P	☐
	• Toestel dat trillingen of ultrasone tonen produceert	P en C	☐
NAAKTSLAKKEN	• Vallen	C	☐
	• Slakkenwerende barrières / substraat	P en C	☐
	• Nuttige organismen (nematoden)	C	☐
	• Biopesticiden	C	☐
ZIEKTES (meeldauw, oidium, ...)	• Resistente / tolerante plantenrassen	P	☐
	• Nuttige organismen (micro-organismen)	P	☐
	• Biopesticiden	C	☐

federale overheidsdienst

**VOLKSGEZONDHEID,
VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN
EN LEEFMILIEU**

Victor Hortaplein 40/10
1060 Brussel
Tel: +32 (0)2 524 97 97
Mail:

www.info-pesticide.be

V.U.: Dr. Dirk Cuypers. Victor Hortaplein, 40 bus 10, 1060 - Brussel | Grafisch ontwerp: Thierry Sauvenière

D/2015/2196/38